

Теорія допомагає вдосконалювати конституційну практику

Оксана ЩЕРБАНЮК,
доцент кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

2

Сучасний стан конституціоналізації суспільних відносин підтверджує наявність в Україні конституціоналізму, що потребує постійної уваги до правової системи з боку Конституційного Суду. Багато спільних тенденцій розвитку конституціоналізму простежується в Україні й Республіці Вірменія, цьому активно сприяє інститут конституційного контролю. Саме його спрямованість на охорону Конституції, забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина викликає необхідність творчого осмислення особливостей застосовуваного інструментарію в тлумаченні складних юридичних явищ.

Презентація трьох книг відомих авторів: голів конституційних судів України й Республіки Вірменія – Анатолія Головіна і професора, члена Венеціанської комісії Ради Європи Гагіка Арутюняна, а також професора Анатолія Селіванова – Постійного представника Верховної Ради України в Конституційному Суді України була сприйнята юридичною громадськістю як надзвичайно важлива подія. Представлені ними дослідження характеризуються єдністю конституційної теорії та практики.

Демократична форма «круглого столу» одразу сприяла дискусії, яку відкрив професор Гагік Арутюнян своєю доповіддю щодо питань запровадження в Республіці Вірменія конституційної «діагностики» як постійно діючого способу запобігання порушенням Конституції. Висвітлені ним питання конституційної судової практики свідчать про оригінальні наукові підходи Голови Конституційного Суду до розуміння конституціоналізму в його багатоманітності системно формуючих елементів, бо саме науковий підхід підтверджує цінність монографічного видання професора Гагіка Арутюняна.

Своєрідним продовженням дискусії стало обговорення теми забезпечення конституційним правосуддям прав і свобод людини, яка переконливо була висвітлена у виступі Голови Конституційного Суду України Анатолія Головіна. Принципово важливим є дослідження автора, котрий поставив завдання розкрити судове забезпечення верховенства права і прямої дії Конституції як безумовного гарантування найвищої цінності – прав і свобод людини. Це є головним досягненням опублікованої монографії Анатолія Головіна, що змістовно відображає конституційно-судову практику.

Із великою зацікавленістю до нових ідей у новій монографії професора Анатолія Селіванова поставилися учасники презентації – судді і вчені-консти-

туціоналісти. Академік Микола Селівон (екс-Голова Конституційного Суду України) високо оцінив внесок автора в сучасну конституційну теорію, наголосивши, що це перша робота, яка поєднала проблеми науково-доктринального матеріалу з практикою конституційного правосуддя. Конституційні проблеми посідають особливе місце в роботі професора Анатолія Селіванова, відображаючи нові доктрини, сучасну методологію і фокусуючи правові явища, які потребують постійної уваги вчених і практиків у проведенні їх досліджень та всебічного праворозуміння. Автор зосередився на широкому спектрі пізнання політико-правових процесів, у яких наука конституційного права виокремлює доктрину охорони Конституції України, що дозволяє застосовувати її сутність у регулюванні суспільних відносин, виявленні конституційно захищених цінностей, зокрема прав і свобод людини та громадянина.

Заступник Голови Конституційного Суду України академік Юрій Баулін зазначив, що ця творча зустріч голів конституційних судів підтверджує активну позицію авторів, які істотно розширили уявлення про активну роль судів у досягненні праворозуміння Конституції, формуючи конституційну культуру в суспільствах і державах.

Екс-суддя академік Михайло Костицький підкреслив важливість виходу монографій, які конче необхідні теорії і практиці конституційного права й у полемічному напрямі відзначив найважливіші проблеми, котрі потребують наукового осмислення й подальшого аналізу з позиції філософії права.

Позитивні оцінки цікавих для науки авторських робіт пролунали у виступі доктора юридичних наук Ніни Мяловицької, яка не раз від юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка виступала експертом на засіданнях Конституційного Суду. Важливість теоретичних розробок з конституційного права для суддів загальної юрисдикції підкреслив Голова Державної судової адміністрації України Руслан Кирилюк. Присутній на засіданні «круглого столу» директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України академік Юрій Шемшученко привітав авторів нових ґрунтовних праць з конституційного права, відзначивши активність учасників творчого обговорення авторських позицій, що можуть ефективно спрацювати в майбутньому, під час конституційної модернізації в Ук-

раїні. Використання наукових розробок у забезпеченні внесення змін до Конституції за участю інститутів громадянського суспільства і провідних науковців у галузі конституційного права є природною потребою у державотворчому процесі.

Наголосивши на надзвичайно великому значенні міжнародних зв'язків, творчої співпраці та пошуку оптимальних моделей конституціоналізації, віце-президент Національної академії правових наук України,

екс-суддя Конституційного Суду України Володимир Тихий підкреслив представницький характер заходу, в якому взяли участь судді нинішньої і попередніх каденцій Конституційного Суду, а також голови Конституційного Суду у відставці – Іван Тимченко, Іван Домбровський, Микола Селівон. Такі заходи дають змогу не лише творчо поспілкуватися, а й окреслити нові можливості науково-теоретичного осмислення конституційної судової практики.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Конституціоналізм: уроки, вызовы, гарантии

Гагик АРУТЮНЯН,
Председатель Конференции
органов конституционного контроля стран новой демократии,
Председатель Конституционного Суда Республики Армения,
доктор юридических наук,
профессор

3

Уважаемый Председатель Конституционного Суда Украины!

Уважаемые коллеги!
Дамы и господа!

Прежде всего хочу выразить глубокую признательность Конституционному Суду Украины, его Председателю, многоуважаемому Анатолию Сергеевичу Головину за инициативу и проведенную работу по изданию данного сборника. Это одна из интереснейших форм тесного сотрудничества конституционных судов и одновременно эффективное средство доведения до широкой общественности результатов наших совместных работ на международной арене.

Я хочу от души поблагодарить всех сотрудников Конституционного Суда Украины и издательства «Логос» за их усилия в издании данного сборника и пожелать им счастья и творческих успехов.

Не могу не сказать пару слов о проблематике, которая за последние годы стала неотъемлемой частью не только моей работы, но и, фактически, моей жизни.

Ровно пятнадцать лет тому назад я постарался найти ответ на вопрос: почему возникла идея создания конституционных судов в условиях всеевропейского большого социального катаклизма, сразу после Первой мировой войны? Почему эти институты возникли, как грибы после дождя, именно после Второй мировой войны? Почему они стали столь востребованными именно в условиях новой волны системной трансформации после девяностых годов?

На все эти вопросы в течение прошедших 15 лет я нашел для себя один единственный ответ. Они были созданы именно для того, чтобы на основе установления конституционализма укрепить иммунную систему общественного организма и не допустить системные социаль-

ные катаклизмы, придать общественному развитию определенную стабильность и динамизм.

Никто сегодня не может отрицать огромную роль конституционных судов в формировании европейского конституционализма за последние 60 лет. Нельзя также отрицать положительную динамику общественного восприятия необходимости конституционного правосудия в условиях общественной трансформации.

Однако меня тревожит другое. Последняя волна демократических преобразований на посткоммунистическом пространстве после девяностых годов прошлого столетия (а также на других континентах – в странах Латинской Америки, Азии, Африки) имела некоторые глубинные конституционно-правовые особенности, следствия которых своевременно не были в должной степени учтены. Это прежде всего относится к избранию конституционной модели системного развития. Все страны новой демократии избрали путь внедрения именно модельных конституций без достаточной и необходимой подготовки общественного организма для их так называемой имплантации. Это привело к ускоренному деформированию основополагающих конституционных ценностей и принципов в общественной практике и углублению кризиса доверия в обществе.

Я постарался изучить причинно-следственную диалектику этих процессов и предложить некоторые концептуальные подходы для преодоления сложившейся ситуации, обеспечения необходимого динамизма и стабильности системных преобразований.

В представленном сборнике проведен системный анализ процессов конституционного развития в условиях общественной трансформации, что приводит к неутешительному и порою тревожному выводу: деформирование конституционно-правовых ценностей в общест-